

Література

1. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К., 1993.
2. Дорошенко Д. Історія України. – К., 1991.
3. Костомаров Н. О преподавании на южнорусском языке. Київська старовина. - 1992. №3
4. Міносян А. Культурно-освітня політика в Україні в історичній ретроспективі. – *Rossica Olomucensia* – Vol. 1 – Olomouc. 2011.
5. Огієнко І Українська культура. - К., 1918.
6. Сергійчук В. До і після Переяславської Ради. Наука і суспільство. – 1990. - №1.
7. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. – К., 1995.
8. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип.І. – К., 1993.
9. Франко І. Зібрання творів. У 50 т. – К., 1984. Т. 41.
10. Шерер Ж.-Б. Літопис Малоросії, або історія козаків-запорозжців. - К., 1994.
11. Черненко А. Українська соціальна ідея. – Дніпропетровськ., 1994.

УДК 398.8+94

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Фемій Мустафаєв,

*народний артист України, доцент, професор кафедри
академічного і естрадного вокалу та звукорежисури
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

Аналізуються різні жанри кримськотатарської народної пісні та її роль у збереженні культурної спадщини та національної пам'яті.

Ключові слова: кримські татари, національна пам'ять, кримськотатарська народна пісня, тоталітаризм.

The various genres of the Crimean Tatars (Crimeans) folk song and its role in the saving of the cultural heritage and national memory are analysed.

Keywords: the Crimean Tatars (Crimeans), national memory, the Crimean Tatars folk song, totalitarian regime.

Радянський Союз був великою багатонаціональною державою, що об'єднувала у собі різні народи, етноси, нації. Незважаючи на найдемократичнішу конституцію в світі (1935 року) та гасла «рівності, свободи, братерства», в країні існував поділ на благонадійні нації та неблагонадійні, на яких ставилося тавро «зрадників Батьківщини» серед них чеченці, інгуші, ногайці, калмики, балкарці та інші. Після 1944 року кримські татари також опинилися поза законом. Депортація обумовила гостру потребу порятунку культурного спадку нашого народу, який населяв Крим понад 700 років.

Відомий правозахисник та дисидент Петро Григоренко писав у своїй захисній промові, підготовленої для виступу на суді над 10 представниками кримськотатарського народу в м. Ташкенті «Хто ж злочинці?»: «Кримських татар хотіли винищити як націю, частково – фізично, а потім – шляхом асиміляції. Саме задля цього кримських татар позбавили одвічної Батьківщини... Ліквідували: кримськотатарську автономію, кримськотатарську мову, кримськотатарську літературу, духовне життя народу, його вірування, традиції, свята» [2, с. 236].

В умовах виселення, кримськотатарська культура переживала занепад, адже в школах не вивчалася рідна мова, література та історія народу загалом, тобто

основною метою було виховання «манкуртів» – покоління без минулого. У сфері мистецтва, існували неформальна заборона виокремлювати кримськотатарську культуру як самостійну культурно-національну одиницю, проводилася політика асиміляції нашої нації з іншими етнічними групами узбеками та казанськими татарами. Одним з головних факторів, що сприяв збереженню та розвитку культурного спадку були кримськотатарські народні пісні, що поєднували у собі східні переспіви, тюркську культуру з автохтонними елементами кримського регіону та виступали носіями наших традицій. Українська дослідниця О. Гуменюк у своїй статті «Кримськотатарська народна пісня в наукових дослідженнях кінця XIX– перших десятиліть XX століття», відзначає «ладове багатство, орієнтальну самобутність» кримськотатарської пісні, яка знаходить віддзеркалення в культурах інших націй, української зокрема. [4, с. 120].

Науковці О. Гуменюк та Г. Мамбетова у статті «Кримськотатарська музика» виокремлюють два типи кримськотатарської народної пісні за регіоном проживання – пісні степового регіону та гірського або прибережного [5]. Перший тип характеризується аскетичним характером, натомість, другий вирізняється яскравою мелодикою та емоційністю. Мотиви та сюжети пісень охоплюють різні аспекти життя народу – від побутових та ліричних пісень до епічної тематики. У рецензії до книги «Ешилъ япракъ арасында къырмызы гуль... – В зелен-листі червона троянда... Кримськотатарська народна пісня кохання. Поетичні тексти. переклад. В. Гуменюка» Л. Вахніна, зауважує, найбільше пісень присвячено тематиці кохання [1, с. 272]. Серед основних жанрів пісень виділяються – пісні ліричного характеру «мане», («Не літай, вороне» (*Учма та Каргам*), «Рибалка» (*Балхчийм*)), епічні пісні – «дестани» («Едиге», «Таір і Зоре») [3, с. 111], де музика поєднується з речетативом та гумористичні пісні – «беїти» («Куплети Кедая», «Сліпий син» (*Кер Огли*)) та «такмаки» («Переказ про Юсуфа»). Перші характеризуються елементами сатири, другі – ритмічністю.

Важливим явищем в кримськотатарській пісні стали пісні депортації «Мій прекрасний Крим» («Эй, гузель Къырым»), «Палай Урал» («Урал Даги») та «Зелений Крим» («Ешилъ Къырым»), які стали найвідомішими музичними втіленнями ідеї ностальгії, образу туги кримських татар за своєю Батьківщиною.

Таким чином, кримськотатарська народна пісня в умовах тоталітаризму виступала не лише зразком національного мистецтва, або важливим носієм цінностей, менталітету, традицій народу, а також засобом збереження своєї автентичності та національної пам'яті.

Література

1. Вахніна Л. Кримськотатарська народна пісня про кохання та її українські фольклористичні й перекладацькі інтерпретації [рец.: Ешилъ япракъ арасында къырмызы гуль... – В зелен-листі червона троянда... Кримськотатарська народна пісня кохання. Поетичні тексти. Упоряд., автор вступ. статті О. Гуменюк. Переклав з кримськотатарської В. Гуменюк. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2018. 329 с.]. Слов'янський світ: щорічник. Київ, 2018. Вип. 17. С. 271 – 276.
2. Григоренко П. Хто ж злочинці? Захисна промова, підготовлена для виступу на суді над десятьма представниками кримськотатарського народу в м. Ташкенті. / Генерал Петро Григоренко: Спогади, статті, матеріали. Київ : Смолоскип, 2008. С. 234–242.
3. Гуменюк В. Романтичний дестан «Таір і Зоре» в контексті кримськотатарської фольклорної епіки. Учені записки Національного таврійського університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2014. Т. 27 (66). № 4. С. 109 – 116.
4. Гуменюк О. Кримськотатарська народна пісня в наукових дослідженнях кінця XIX–перших десятиліть XX століття. Слов'янський світ: щорічник. Київ, 2018. Вип. 17. С. 103–125.
5. Гуменюк О. М., Мамбетова Г. Р. Кримськотатарська музика. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=1523 (з екрану 29.05.2020).